

Державна архівна служба України
Український інститут національної пам'яті
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського Національної академії наук України
Державний центр збереження документів НАФ

Архіви України

Науково-практичний журнал
видається з 1947 р.

№ 2–3 (313–314), 2018
березень – червень

Київ, 2018

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Тетяна БАРАНОВА (головний редактор),
Анджей БЕРНАТ (Республіка Польща), Ігор БОНДАРЧУК,
Валерій ВАСИЛЬСВ, Тетяна ЄМЕЛЬЯНОВА, Іван КІСІЛЬ,
Рамоюс КРАУЯЛІС (Литовська Республіка), Наталія МАКОВСЬКА,
Ольга МУЗИЧУК, Костянтин НОВОХАТСЬКИЙ, Георгій ПАПАКІН,
Валентина ПІСКУН, Руслан ПИРІГ, Юлія ПРИЛЕПШЕВА,
Світлана СЕЛЬЧЕНКОВА, Ярослав ФЕДОРУК,
Тарас ЧУХЛІБ, Микола ЩЕРБАК

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій
та не несе відповідальності
за достовірність наведених ними даних

“Архіви України” on-line:

<http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/>

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Au/index.html

“Архіви України”, № 2–3, 2018. Науково-практичний журнал.
Видається з 1947 р.

Свідоцтво про реєстрацію: КВ 18783-7583ПР від 28.03.2012 р.

Журнал “Архіви України” включений до Переліку
наукових фахових видань України
(наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 4 липня 2014 р.)

© Державна архівна служба України, 2018
© Український інститут національної пам'яті, 2018
© Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України, 2018
© Державний центр збереження документів НАФ, 2018

З М І С Т

Статті та повідомлення

<i>Бездрабко В. В.</i> Методи в архівістиці та архівний метод: дискусія триває	7
<i>Маврін О. О.</i> “Перспективний видавничий план” як джерело вивчення розвитку теоретико-методологічної думки української археографії 1980-х років	20
<i>Петришак Б. І.</i> Дослідження суспільно-економічної історії Галичини українськими та польськими вченими: здобутки й перспективи	30
<i>Резнік І. С.</i> Сучасні форми використання інформації у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України	34

Огляди джерел та документальні нариси

<i>Гулюк Є. Ю.</i> Топос давнини та його інструменталізація у моделі шкільної риторики єзуїтів	45
<i>Дубовик С. О.</i> Український професійний театр кінця ХІХ – початку ХХ століть (за документами особового фонду українського театрознавця П. П. Перепелиці)	52
<i>Івашко Р. В.</i> Проведення Ювілейного року середини ХV століття у Короні Польській	62
<i>Касян Л. Г.</i> “Такий я ніжний, такий тривожний...” (висвітлення життя творчості Володимира Сосюри в аудіовізуальних документах)	73
<i>Лях Г. В.</i> Церковно-парафіяльне літописання на Поділлі у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття	84
<i>Морозова А. В.</i> Нові документи до біографії Г. Ф. Вороного (до 150-річчя від дня народження вченого)	99
<i>Музичко О. Є.</i> Особові фонди південноукраїнських істориків другої половини ХІХ – початку ХХ століття: склад та евристичний потенціал	104
<i>Петренко О. С.</i> Генерал Валентин Естергазі та його родина – власники маєтків на Правобережній Україні	121
<i>Романова К. В.</i> Українська поезія першої половини ХХ століття у періодичних виданнях української діаспори (за документами ЦДАЗУ)	126
<i>Хоменко В. О.</i> Михайло Грушевський і Українська партія соціалістів-революціонерів: інформаційний потенціал архівних документів партії	157
Фотодобірка. <i>Любарська Л. В.</i> До 100-річчя від дня народження О. Т. Гончара	167

Публікація архівних документів

<i>Журжа І. В.</i> Історія архівної справи у документах ЦДАГО України	176
<i>Місюк М. Д.</i> Діяльність архімандрита Алексія (Олександра Кабальюка) на території Підкарпатської Русі в 1920–1930-х роках (на основі документів Державного архіву Закарпатської області)	193
<i>Пономарьов О. М.</i> До історії будівництва фортеці Святої Єлисавети	203
<i>Тельвак В. В., Радченко О. А.</i> Листи Отто Гегча до Михайла Грушевського	212
<i>Шаповал А. І.</i> Епістолярна спадщина В. П. Адріанової-Перетц в архівах України	227

Інформація і рецензії

<i>Алексєєнко А. О., Балішев М. А.</i> Міжнародний круглий стіл “Проблеми інформатизації: процеси цифровізації (теорія і практика)	248
---	-----

Ювілеї

<i>Щербак М. Г.</i> Історик і архівісту Юрію Кулінічу – 70	261
--	-----

CONTENTS

Articles and Notices

<i>Bezdrabko V. V.</i> The Methodology of Archival Science and Archival Method: the Discussion Continues	7
<i>Mavrin O. O.</i> The “Perspective Publishing Plan” as the Source of Study of Development of Theoretical and Methodological Issues of Ukrainian Archeography of 1980s	20
<i>Petryshak B. I.</i> The Research of Social and Economical History of Galicia by Ukrainian and Polish Scientists: Attainments and Perspectives	30
<i>Reznik I. S.</i> The Modern Forms of Information Using in the Central State Archives Museum of Literature and Art of Ukraine	34

Sources Reviews and Documentary Essays

<i>Huliuk E. Y.</i> Antiquity Topos and it’s Instrumentalization in the Model of Jesuit School Rhetoric	45
<i>Dubovyk S. O.</i> The Ukrainian Professional Theatre of the Late 19th and Early 20th Centuries (on the Ukrainian Theater Critic P. P. Perepelytsa Personal Fond)	52
<i>Ivashko R. V.</i> The Celebrating of Jubilee Year of the middle of 15th Century in the Kingdom of Poland	62
<i>Kasyan L. H.</i> “I am so Tender, so Disturbing...” (Lighting of the Life and Work of Volodymyr Sosura in Audiovisual Documents)	73
<i>Lyakh H. V.</i> The Church Parish Chronicles on Podillya Region in the Second Half of 19th – Beginning of 20th Century	84
<i>Morozova A. V.</i> New Documents on the Biography of H. F. Voroniy (to the 150th anniversary of the birth of scientists)	99
<i>Muzychko O. E.</i> Personal Archival Fonds of Historians of Southern Ukraine in the Second Half of 19th – Beginning of 20th Century: Content and Heuristic Potential	104
<i>Petrenko O. S.</i> General Valentyn Esterhazi and its Family as Landowners of Right-Bank Ukraine	121
<i>Romanova K. V.</i> The Ukrainian Poetry of the First Half of 20th Century in Periodicals of Ukrainian Diaspora (on the Documents of Central State Archives of Foreign Archival Ucrainica)	126
<i>Khomenko V. O.</i> Mykhailo Hrushevsky and the Ukrainian Party of Socialist-Revolutionaries: Informational Potential of Party Archival Documents	157
Photo collection. <i>Lubarska L. V.</i> The 100th Anniversary of the Birth of O. T. Honchar	167

Publication of Archival Records

<i>Zhurzha I. V.</i> The History of Archival Affairs in the Documents of the Central State Archives of Public Organizations of Ukraine	176
<i>Misiuk M. D.</i> The Activities of Archimandrite Alexiy (Olexandr Kabalyuk) in the 1920s – 1930s on the Territory of Subcarpathian Rus	193
<i>Ponomariov O. M.</i> On the History of Construction of the St. Elizabeth's Fortress	203
<i>Telvak V. V., Radchenko O. A.</i> The Letters of O. Hoetzsch to M. Hrushevsky	212
<i>Shapoval A. I.</i> Epistolary Heritage of V. P. Adrianova-Peretz in Archives of Ukraine	227

Information and Reviews

<i>Alekseenko A. O., Balyshv M. A.</i> The International Round Table “Problems of Informatization: Digitalization Processes (Theory and Practice)”	248
--	-----

Anniversaries

<i>Shcherbak M. H.</i> The Historian and Archivist Yury Kulinich is 70	261
--	-----

УДК 930.2(47:477)“1980/1990”

О. О. МАВРІН*

**“ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВИДАВНИЧИЙ ПЛАН”
ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ
УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ 1980-х РОКІВ**

На основі аналізу “Перспективного видавничого плану” 1989 р. висвітлено теоретико-методологічні розробки українських науковців у галузі стратегічного планування видавничої діяльності. Зазначено, що в 1980-х роках розробка теоретико-методологічних питань стала одним із найголовніших завдань української археології. Ідеї, висловлені в цей період українськими археологами, і тепер зберігають свою актуальність і потребують подальшого вивчення та впровадження в археологічних практиках.

Ключові слова: перспективний видавничий план; теорія; методика археології.

Сьогодні, в умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні, пов’язаних із ними кризових явищ в українській науці, пошуку місця джерелознавчих дисциплін у колі гуманітарних наук, теоретико-методологічні розробки українських науковців попередніх періодів потребують більшої уваги сучасних дослідників, а напрацювання 1980-х років у галузі теорії і методики археології заслуговують не лише на вивчення, а й на подальший розвиток та застосування.

Саме у 80-х роках ХХ ст. вітчизняна археологія розпочала свій шлях до відродження. В основі цього процесу був покладений видавничий план, розрахований на 10 років, що мав заповнити очевидні прогалини в опублікованій джерельній базі української історії. Отже, основними джерелами нашого дослідження є “Перспективний план підготовки до друку та видання джерел з історії України (на період до 2000 року) (К., 1989), підготовлений та виданий Археологічною комісією АН УРСР, та матеріали, що містять інформацію про процеси, що тривали навколо його укладання, а саме: обговорення, дискусії щодо майбутнього видавничого плану¹.

Попри великий науковий потенціал, видавничі плани рідко ставали предметом окремого дослідження. Питанням розвитку археології в Україні, а тим більше проблемам розвитку теоретико-методологіч-

---

* Маврін Олександр Олександрович – кандидат історичних наук, заступник директора Інституту української археології та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України.

ної думки в період після Другої світової війни до 1991 р. у вітчизняній науці приділено все ще недостатньо уваги. Окремі аспекти цієї проблематики розглянуто в працях Г. Боряка та Ю. Прилепішевої². Найбільш ґрунтовними оглядами ще можна вважати “Передмову” від упорядників до 1-го Випуску “Едиційна археографія в Україні у ХІХ–ХХ ст. Плани, проекти, програми видань” та дослідження О. Журби “Київська археографічна комісія 1843–1921. Нарис історії і діяльності”³.

Аналіз видавничих планів дає багато цінних відомостей для уявлення про процес формування теоретико-методологічних засад археографії. Як зауважують укладачі збірника матеріалів з “Едиційної археографії в Україні...”: “Видавничі плани, а також відомості про підготовлені до друку джерела дають можливість не лише для співставлення тематики видань, з’ясування історіографічних пріоритетів епох, але й вказують для сучасників лакуни у виданнях масивів джерел, залишають значний простір для подальших пошуків і досліджень з метою можливого використання історіографічної спадщини українських археографів – наших попередників”⁴.

Є підстави вважати, що аналіз видавничих планів корисний для з’ясування історії археографії загалом, оскільки вони вказують на тенденції конкретної епохи. Часто плани набагато ширші, ніж кінцевий продукт. У них закарбовуються глибинні процеси, які не вдається зафіксувати в жодному іншому документі. Часто це результат загального консенсусу, до якого дійшла наукова спільнота в певний історичний момент. Дискусії, обговорення, планування – це джерела, що відображають рух наукової думки – явище швидкоплинне і фактично нефіксоване в інших формах наукової діяльності. Тому так важливо залучати не лише видавничі плани, але й весь обсяг матеріалу, що супроводжує процес їх складання. За проведеними спостереженнями, окрім “Видавничих планів”, зафіксованих на папері і узгоджених певними інституціями, існують підготовлені, але не реалізовані, “обітовані”, або “ідеальні” видавничі плани. Останні – це сукупність пропозицій, ідей, дискусій сучасників щодо актуального видавничого репертуару. “Ідеальний” видавничий план” є значно ширшим, ніж зафіксований видавничий план і фактично стосується всіх актуальних для тогочасної археографії питань: від репертуару видань до галузевої лексики.

У цьому дослідженні застосовано такі методи: порівняльно-історичний, порівняльний (якщо мова йде про місце і роль плану кінця 1980-х у загальній історії археографії; порівняння двох планів: “ідеального” і реального); статистичний (коли вираховувалися найбільш обговорювані, а отже, затребувані публікації) та аналітичний (аналіз основних тенденцій у формуванні видавничого плану).

Отже, наприкінці 1980-х років колектив Археографічної комісії склав проект видавничого плану, який, перш ніж набути остаточного вигляду, широко обговорювався науковою громадськістю. Обговорення у вузькому колі фахівців відбулося на республіканській нараді “Українська археографія: сучасний стан та перспективи розвитку” (м. Київ, грудень 1988 р.), та у вигляді публікацій у пресі. Отже, фактично маємо реальний план (“Перспективний план підготовки до друку та видання джерел з історії України (на період до 2000 р.)” К., 1980) та “ідеальний” – сукупність дискусій, пропозицій щодо перспективного плану. “Ідеальний” план набагато ширший і в деяких аспектах представлений альтернативними думками. Так, було висловлено декілька альтернативних думок про самі принципи побудови плану. Керівник Археографічної комісії П. Сохань запропонував покласти в основу плану видовий принцип. Пам’ятки групувалися в серії в основному за видовою ознакою: “Актові джерела”, “Описово-статистичні”, “Наративні”. Виключення мала становити тематична серія “Історія запорозького козацтва”⁵.

Хронологічний принцип побудови видавничого плану відстоював І. Бутич: “доцільно джерела публікувати серіями. В основу поділу на серії варто покласти хронологічну ознаку...”⁶. Основний аргумент був той, що до документів з різних історичних епох потрібно застосовувати різні археографічні методики.

Певним компромісом між цими двома принципами побудови видавничого плану була концепція Л. Гісцової, а саме: план варто будувати за історичним принципом, а всередині кожного розділу – епохи пам’ятки можна згрупувати вже за формальною ознакою (акти, наративи тощо)⁷.

Ще один критерій до формування видавничого плану був запропонований І. Сварником. У ньому актуалізувало формацийний підхід – виокремлення “корпусу документів періоду феодалізму”⁸.

Певні корективи щодо принципів формування видавничого плану мала внести й пропозиція Н. Яковенко⁹. Хоча вона не стосувалася безпосередньо самих принципів формування, а принципів видання, останнє мало суттєво вплинути на перше. Адже видання Археографічної комісії мали бути “тільки виданнями наукового типу”¹⁰, що суттєво обмежувало б репертуар, адже саме науковий метод є найбільш праце- й часозатратним. Також окремі дослідники у виступах хоча й не пропонували змінити принципи формування перспективного плану, але виходили за їх межі, зокрема групуючи документи за тематикою, або поділ джерел відбувався за регіональною ознакою (східні/західні), та за інституціями (наприклад, церковні джерела).

Як виявилось, формальна ознака групування джерел може бути універсальною, бо здебільшого підходить до будь-якого принципу ор-

ганізації видавничого плану: регіонального (схід/захід); інституційного (джерела церковних установ); тематичного (Визвольна війна, революційні рухи); формаційного (феодалізм, капіталізм); історичного (по століттям); за видами видань (корпусні, факсимільні видання тощо). Якщо охопити загалом усі виступи, що прозвучали на цій конференції, то більшість науковців були згодні з формальним підходом до укладання видавничого плану. В основному дискусії розгорнулися в межах рубрик запропонованого видавничого плану і стосувалися розширення репертуару.

Загалом, якщо окреслити всі напрями обговорення і винесення пропозицій, то їх приблизний перелік може виглядати так:

1. Видання джерел за певними видами.
2. Розширення вже існуючих рубрик.
3. Збільшення кількості рубрик.
4. Методика видання: як загальна, так і окремих джерел.
5. Першочергові та пріоритетні для видання джерела.

Якщо проаналізувати, як співвідносяться між собою ці напрями, то можна зазначити, що вони не є відстороненими і відокремленими. Навпаки, перебувають у тісній взаємодії, утворюючи певний простір археографічної думки. Різноманітні за тематикою виступи стосуються спільних для всіх видових груп джерел. Так, різноманітні схеми групування джерел (регіональний, тематичний, за інституціями) об'єднує те, що вони стосуються в основному актових або наративних джерел. У той же час, на перетині ліній формального групування джерел й інших типів групування, увиразнюються пам'ятки особливого значення.

За попередніми підрахунками, найбільш часто згадуваними є опис подорожі антиохійського патріарха Макарія в Московію у 1654 р., зроблений його сином Павлом Алепським, та "Опис України..." Г. Левассера де Боплана. Також часто згадувалися альбоми Д. П'єра Де ля Фліза. До цієї групи по частоті згадування долучається щоденник австрійського дипломата Еріха Лясоти.

Другу групу складають джерела, що згадуються не так часто, але достатньо, щоб посісти провідне місце в списку першочергових публікацій. Це – "Літопис Величка", "Літопис Грабянки", "Тустинський літопис", "Хроніка Боболинського", "Літопис Єрлича". Часто згадуються як цінне джерело мемуари польського шляхтича Станіслава Освенціма. Серед пам'яток історіописання найчастіше згадується "Історія війни козаків проти Польщі". Загалом перелічені пам'ятки є найбільш згадуваними серед понад 60-ти названих на нараді джерел до історії України. Варто зазначити, що окреме місце в обговоренні посідали цілі комплекси джерел, яким теж надавалося пріоритетне значення. Це – Архів Коша Нової Запорозької Січі, Волинська і Литовська метрики, комплекс статистичних джерел тощо.

Якщо порівняти “ідеальний” план з тим, що був офіційно затверджений після наради, то можна помітити, що “Перспективний план”¹¹ відобразив широкий спектр принципів групування джерел. Так, тут є джерела, згруповані за видами: IX. “Актові джерела”, X. “Описово-статистичні джерела”, XIII. “Картографічні джерела”. За певними тематиками: II. “Джерела з історії запорозького козацтва та Визвольної війни українського народу 1648–1654 рр.”, XVII. “Джерела з історії суспільно-політичних рухів”. Є назви, що поєднують 2 принципи, зокрема тематичний і формальний: IV. “Україна у міжнародних зв’язках: хроніки, мемуари, щоденники”. Є тут рубрика, що відповідає історико-хронологічному принципу групування джерел: I. “Документи і матеріали з історії УРСР радянського періоду”, а також – регіональному принципу: VII. “Східні джерела з історії України”. Дуже багато місця в плані присвячено джерелам з історії інших напрямів гуманітаристики: V. “Джерела з історії української культури”, VI. “Пам’ятки філософської культури українського народу”, VII. “Пам’ятки української мови”, XII. “Юридичні пам’ятки”, XIV. “Пам’ятки вітчизняної історіографії”, XV. “Етнографічно-фольклорна спадщина”.

У цьому підході відчувається прагнення не лише охопити якомога більший обсяг джерел, але й забезпечити координацію видання всього спадку українського народу. План відходить від потреб суто історичної науки і набуває більш широких культурологічних обрисів. У цьому він наближається до бачення розвитку археографічної діяльності в Україні зарубіжних колег. Варто було б порівняти цей план із запропонованим Гарвардським осередком під керівництвом О. Пріцака, але це питання потребує окремого дослідження.

Окремо зазначимо аспекти, що відрізняють “ідеальний” план від “Перспективного плану”. В “ідеальному” плані значно більше місця приділяється історичному матеріалу. Виразніший акцент робився на розподіленні матеріалу за епохами. Пропозиція виділити західні джерела з історії України не знайшла відображення у вигляді окремої рубрики у “Перспективному плані”. Натомість ця тема була розділена між декількома. В той же час, окремі пам’ятки, актуалізовані на нараді як особливо цінні, у самому плані виділені не були.

Зрештою, постає питання про місце і роль “Перспективного плану” в шерензі інших планів археографічних осередків, що діяли в різні часи на території України. Перший план, вироблений в межах Київської комісії для розгляду давніх актів, перш за все акцентував увагу на окремих пам’ятках. Це особливо характерно для початкового етапу, адже члени комісії лише почали шлях із формування уявлення про джерельну базу до історії України. Ледве не кожна нововідкрита пам’ятка сприймалася піднесено і оточувалася особливою увагою. Тому вагоме місце у видавничому плані посідають не джерельні комплекси (хоча й

такі є теж), а окремі пам'ятки, як "Устава на волоки", козацькі літописи, щоденники. Хоча з кінця 50-х років XIX ст. характер видавничої діяльності змінюється: "основою едиційної діяльності комісії остаточно стали книги судово-адміністративних установ України XVI–XVIII ст."¹². Масові джерела з історії України почали видавати археографічні комісії Наукового товариства імені Шевченка у Львові та Всеукраїнської Академії наук, програми яких дещо подібні. Але видавнича програма Археографічної комісії НТШ є більш різноманітною, оскільки включає різні сторони історичного минулого: це і історичні джерела різного виду (літературні й фольклорні), пам'ятки книжкової культури. В основі видавничої діяльності лежав проект, запропонований М. Грушевським НТШ. Він відрізнявся тим, що об'єднував декілька серій з різної тематики: регіональної (акти окремих земель); законодавчої (пам'ятки правової думки); соціальної (документи з історії селянства, міщанства); не пов'язані безпосередньо з історією (пам'ятки письменства, етнографічні, побутові)¹³. Матеріали стосувалися в основному Галичини та Правобережної України, хоча в планах було почасти охоплено й історію Лівобережної України. Археографічна комісія ВУАН до певної міри заповнила цю лакуну: "проблематика археографічних видань початкових років діяльності визначена лише на рівні широкого видання джерел з історії Лівобережної України"¹⁴. Хоча видавнича програма цих двох інституцій дещо подібна, адже обидві вони формувалися під впливом М. Грушевського, тим не менше вони суттєво відрізняються. І відмінності полягають не лише в територіальних межах, але й в інших аспектах. Зокрема, програма Археографічної Комісії НТШ більш спеціалізована, зосереджена на виданнях джерел до історії, тоді як літературні пам'ятки передаються до відповідної секції. У програмі Археографічної Комісії ВУАН відчутне прагнення створити системну базу знань про джерела до історії України, про що свідчать плани з видання описів архівів¹⁵. Ще однією характерною рисою цього плану є прагнення узагальнити накопичені знання з вітчизняної археографії, підбити певні підсумки діяльності в цій галузі. Про це свідчать заплановані видання з історії української археографії та архівної справи, ряд портретів видатних діячів цих галузей (В. Модзалевського, О. Лазаревського, В. Антоновича)¹⁶. Загалом, предметом видань Археографічної Комісії ВУАН були джерела масового характеру. Основну частину посідали видання актів, слідства про маєтності, Рум'янцевський опис, описи намісництв.

Щодо програми Археографічної комісії АН УРСР (1970-ті роки), то безумовно в ній відчувалося замовлення на висвітлення ідеологічно значущих тем, але в той же час цим програмам (завдяки окремим темам) вдалося подолати регіоналізм, притаманний трьом іншим видавничим програмам. Робітничо-селянський рух, соціально-політична

боротьба, розвиток промисловості, торгівлі, дружба народів – ці теми були універсальними для всіх частин України, що належали протягом століть різним державам.

Безумовно, “Перспективний план” видань 1989 р. – це спроба синтезувати все найкраще, що було накопичено вітчизняною археографією. Тут можна зустріти й дбайливе ставлення до окремих пам’яток минулого, і плани щодо їх видання, і різноманітність тематик, характерна для планів НТШ і системність плану Археографічної Комісії ВУАН; подолання вузької регіональної спеціалізації, як у плані Археографічної Комісії АН УРСР (1970-ті роки). У “Перспективному плані” представлені як спільні теми для всієї України, так і матеріали до джерельної бази окремих регіонів: Західна Україна, Правобережжя, Лівобережна Україна; Поділля, Галичина, Слобожанщина, джерела окремих земель (зокрема, фігурує Сіверщина) тощо. До “Перспективного плану” потрапили видавничі проекти, розроблені в попередні десятиліття, але нереалізовані або реалізовані неповністю. Зокрема, в ньому є теми, що зустрічалися у декількох попередніх. Одна з них – публікація джерел з історії запорозького козацтва. В плані Археографічної Комісії ВУАН вона фігурує під назвою “Акти Запорозької січі”¹⁷, у планах Археографічної комісії Центрального Архівного Управління УСРР – як “Матеріали архіву Коша Запорізької Січі”¹⁸ та “Опис фонду Коша Січі Запорозької”¹⁹, а в планах Археографічної Комісії АН УРСР – як “Запорізька Січ у документах і матеріалах”²⁰. Такою ж “перетікаючою” з плану в план була й тема видання документів Кирило-Мефодіївського товариства. Окрім того, у “Перспективному плані” знайшло відображення й необхідність ґрунтовної роботи над виданням пам’яток Київської Русі.

Проте головною відмінністю “Перспективного плану” 1989 р. від видавничих планів минулих епох була його зорієнтованість на потреби відображення, перш за все, особливостей джерельного комплексу. Для видавничих планів археографічних комісій Наукового товариства імені Шевченка, Всеукраїнської Академії наук чи Центрального Архівного Управління УСРР характерна зорієнтованість перш за все на отримання інформації з певного питання: історії Галичини, історії Лівобережної України, робітничо-селянського руху тощо. Мабуть, вперше за весь час існування історичної науки в Україні в центрі уваги опинився весь джерельний комплекс як певний залишок минулих епох, як продукт людського буття. Така об’єктивізація цього комплексу спонукала звернути увагу на всі атрибути цієї об’єктності: складові елементи, зв’язки між ними, структуру тощо. Відповідно “Перспективний план”, вмістивши таку рубрику як “Документи і матеріали з історії УРСР радянського періоду” або підпункт “Джерела з давньоруської історії”, зорієнтував на охоплення виданням всього комплексу письмових пам’яток мину-

лого; відображення повної документальної цілісності, що склалася в окрему епоху. Поділ на “Актові джерела”, “Пам’ятки українського літописання”, “Описово-статистичні джерела”, “Картографічні джерела з історії України” – це спроба упорядкувати джерельну базу з історії України за певним видовим принципом. Навіть певні суперечки, що виникли між науковцями щодо правомірності віднесення до того чи іншого виду певної пам’ятки, все одно в остаточному підсумку мали стосунок до проблем пам’яток. Зрештою, потрапляння до одного виду пам’яток різних епох змушувало дослідників звертати увагу власне на внутрішні проблеми джерела або комплексу джерел, простежити зміни подібних документів у межах одного виду, порівняти різні форми фіксації подібної інформації тощо.

Отже, розгляд реального і “ідеального”, або “обітованого” планів є надзвичайно корисним із декількох причин. Одна з них стосується минулого археографічної науки, якщо порівнювати вже наявні плани. А інша почасти стосується майбутнього, оскільки у відповідному плані були закладені ідеї, що хоча цілком не відобразились в “Перспективному плані”, але вказали майбутній напрям розвитку археографічної науки в 90-х роках ХХ ст., та почасти визначають і напрямок розвитку сучасної науки.

Таким чином, проведений попередній аналіз дозволяє відзначити, що в 1980-ті роки українська радянська археографія, що з часів перебування отримала новий шанс на розвиток власних позицій, перебувала в стані активного пошуку. Головною особливістю цього періоду було те, що українська радянська археографія займалася проблемами теоретичного і методичного плану, що раніше було прерогативою всесоюзних археографічних центрів. Це – питання предмету, функцій, завдань археографії, визначення базової термінології, визначення меж археографічної діяльності, співвідношення з іншими галузями історичної науки. Від розробки цього теоретичного рівня залежало формування засад видавничого плану; методів пошуку, опрацювання та видання історичних документів. Ще однією прикметною рисою цього періоду стало те, що формування засад перспективного видавничого плану вийшло на рівень окремої методичної проблеми.

Всі ці події свідчили про вихід протягом 1980-х років української радянської археографії з тіні всесоюзної і пошук власних засадничих принципів. Це було свідченням початку абсолютно нового етапу в історії української археографії загалом. Спочатку (1940–1950-ті роки) можна говорити лише про радянську археографію в УРСР, пізніше в 1960-ті – про радянську українську археографію, і лише з кінця 1970-х років накреслюються абрис української радянської археографії, що підготували відродження української археографії як такої в середині 1980-х років. Розробка теоретико-методологічних питань

стала одним із найголовніших завдань української радянської археології. Ідеї, висловлені у 1980-х роках українськими радянськими археологами, довго зберігали свою актуальність²¹. Окремі з них так і не знайшли свого втілення. Тому і є вкрай важливим у цій публікації охопити якомога ширший спектр думок у галузі теорії і методики української радянської археології 1980-х років, адже саме на цих основах, як і на доробку попередніх поколінь археологів, постала сучасна українська археологія²².

¹ Українська археологія: сучасний стан та перспективи розвитку. Тези доповідей республіканської наради, грудень 1988 р. Київ, 1988. 252 с.

² Див.: *Боряк Г. В.* Національна архівна спадщина України та державний реєстр "Археологічна україніка". Київ, 1995. 348 с.; *Його ж.* Археологія як спеціальна історична дисципліна: до історії становлення поняття // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Київ, 1998. Число 2. С. 46–59; *Прилепішева Ю. А.* Археологічна діяльність українських установ України (1946–1991): дис. ... канд. іст. наук: 07. 00. 06 / Прилепішева Юлія Анатоліївна; Інститут української археології та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України. Київ, 2003. 344 с.

³ Едиційна археологія в Україні XIX–XX ст. Плани, проекти, програми видань. Вип. 1 / АН України, Інститут української археології та джерелознавства імені М. С. Грушевського; відп. ред. П. Сохань; наук. ред. Г. Боряк. Київ, 1993. 231 с.; *Журба О. І.* Київська археологічна комісія 1843–1921. Нарис історії і діяльності / відп. ред. П. С. Сохань. Київ: Наукова думка, 1993. 246 с.

⁴ Едиційна археологія в Україні XIX–XX ст. Зазнач. праця. С. 6.

⁵ *Сохань П. С.* Про деякі основні напрями діяльності Археологічної комісії АН УРСР в світлі сучасних вимог перебудови // Українська археологія: сучасний стан та перспективи розвитку. Тези доповідей республіканської наради, грудень 1988 р. Київ, 1988. С. 3–15.

⁶ *Бутич І. Л.* До питання організації археологічної роботи // Там само. С. 21–22.

⁷ *Гісцова Л. З.* Про спірні напрями роботи Археологічної комісії // Там само. С. 31–34.

⁸ *Сварник І. І.* Перспективи публікації актового матеріалу гродських і земських судів Галичини та інших комплексів документів // Там само. С. 112.

⁹ *Яковенко Н. М.* Про наукову коректність та культуру видання Археологічної комісії // Там само. С. 151–156.

¹⁰ Там само. С. 152.

¹¹ Перспективний план підготовки до друку видання джерел з історії України (на період до 2000 р.). Київ, 1989. 31 с.

¹² Едиційна археологія в Україні у XIX–XX ст. Зазнач. праця. С. 8.

¹³ Там само. С. 150–154.

¹⁴ Там само. С. 14.

¹⁵ Там само. С. 67–101.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само. С. 81.

¹⁸ Там само. С. 104.

¹⁹ Там само. С. 110.

²⁰ Там само. С. 128.

²¹ Див.: *Маврін О.* Українська академічна археографія 80-х рр. XX ст.: від колоніальної до постколоніальної практики // Славістична збірка. Вип. 2: зб. статей за матеріалами Других міжнародних наукових Соханівських читань (м. Київ, 18 листопада 2015 р.) / за ред. Д. Гордієнка та В. Корнієнка. Київ, 2016. С. 29–42.

²² Див.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (1991–2011). Київ, Український письменник, 2011. 416 с.

Theoretical and methodological developments of the Ukrainian scholars in the field of strategic planning for publishing activities is showed on the basis of “Perspective Publishing Plan” of 1989. It is noted that in the 1980s the development of theoretical and methodological issues became one of the most important tasks for the Ukrainian archeography. The ideas expressed in this period by Ukrainian archeographers, and now remain relevant and need further study and implementation in archeographical practices.

Key words: perspective publishing plan; theory; methods of archeography.